

Julius Bomholts tale ved Dansk kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde

Taler

Julius Bomholt
Undervisningsminister i
Regeringen H.C. Hansen I

Dato

26. august 1955

Sted

Herning

Omstændigheder

VORE MUSEERS FREMTID

Godaw å walkommen te! A sku prøw å sejj lidt om de hie gammel ragels', hwa vi ka gjø' ve' et.

Det er en almindelig opfattelse, at et museum er et sted, hvor man går sig træt. For ikke mange dage siden udtalte professor Steen Eiler Rasmussen under byplandebatten, at museer var døde bygninger, og at han for sit vedkommende syntes, at man lærte mere om en by ved at gå ud at se på dens forretninger i stedet for at se på de døde genstande i museet. Professoren fik naturligvis svar fra museumsside og og [sic] fik forklaret, at alt er i bedste orden. Men det er vel alligevel for den enkelte museumsmand, hvis han går i løndom og spørger sig selv, et problem, om museerne er levende nok, og om de rigtig opfylder den mission, som de kunne eller burde kunne opfylde. Har museerne en tilstrækkelig central plads i det lokale oplysningsarbejde? Er de centre for aftenhøjskolebevægelser? Er de det sted, hvor de lokale foreninger naturligt finder hen? Er de virkelig væsentlige led i skolernes historieundervisning, og vil de kunne imødekomme de krav om en udbygning af skoleundervisningen, som forestår, bl. a. give eleverne mere selvstændige arbejdsopgaver? Har museerne

tilstrækkelig forbindelse med turistorganisationerne i deres byer, således at de også kan tjene som oplysningscentraler vedrørende hele virkeområdets vigtigere historiske data og steder? Eksisterer der ret mange steder noget samarbejde mellem lokalmuseets og områdets historiske samfund? Intet ville være naturligere, end at det var museet, der stod i spidsen og dannede centrum for en stor del af det arbejde, der udføres på alle disse fronter. Museerne har eller kan få den ramme, som ikke andre steder kan byde, omkring sådanne arrangementer. Men det kræver, at man gør sig klart, at det er vigtigere for et museum at have et lokale, hvor man kan samle nogle mennesker, end at have et udstillings- eller magasinrum mere.

Der er her i landet en utrolig mængde museer. Der er de store statssamlinger, som sorterer under undervisningsministeriet: Rosenborg, Nationalmuseet, Statens Museum for Kunst, Den Hirschsprungske Samling, Ordrupgårdsamlingen, foruden en række andre museer, der henhører under andre ministerier som Handels- og Søfartsmuseet m. fl. Der er en del museer, især specialsamlinger, der drives med en omfattende statsstøtte. Men herudover eksisterer der opimod 120 kulturhistoriske museer, der kan kaldes kunstmuseer. Disse lokalmuseer udgør en meget broget buket med både tulipaner og små forglemmig'ejer. De spænder fra f.eks. Odense bys store og velordnede samlinger, der snart har 100-års jubilæum, til et lille raritetskabinet i en landsby.

Staten ejer nogle få af disse museer, f. eks. Rømøgården og Vemb Hedegård, men størstedelen af dem og de vigtigste, er selvejende, — ejede af lokale museumsforeninger — eller kommunale.

Statens indsats overfor disse museer ydes gennem statstilskud. De er meget små, det skal indrømmes. 33 lokalmuseer får for de størstes vedkommende 2600 kr. årlig og for de mindres 1300 kr. De lokale kunstmuseer har et lidt større tilskud,

idet næsten alle får 3600 kr. Desuden føres der fra Nationalmuseet og Kunstmuseets side et tilsyn med lokalsamlingerne samtidig med, at der gennemføres en vis konsulentvirksomhed.

Det er klart, at hvis der skal komme noget ud af et museums virksomhed, kan den ikke baseres på tilskud af den størrelsesorden, og det er derfor min opfattelse, at man må stræbe henimod en forøgelse af statens indsats overfor lokalmuseerne, ikke mindst i økonomisk henseende. Men når jeg har sagt det, skal det samtidig siges, at de væsentligste opgaver, som lokalmuseerne har, er af lokal karakter. Det er en naturlig lokal interesse at have et sted, hvor man gennem udstillede ting kan følge den stedlige udvikling; det er egnens skoler, aftenhøjskoler, tekniske skoler, foreninger m. v., der kan eller bør kunne nyde godt af disse samlinger. Det må være ganske klart, at det økonomiske hovedgrundlag for de mange museer ud over landet må skabes gennem kommunale tilskud.

Jeg vil i denne forbindelse gerne sige et alvorsord til vore kommuner: der klages næsten allevegne over udgifterne til de kulturelle foranstaltninger. Hvergang der er tale om udgifter til teater, musik, billedkunst o. s. v., opløfter der sig som regel de største betænkeligheder med hensyn til, om det er muligt at afholde den pågældende udgift. Jeg vil hertil gerne sige, at den størrelsesorden for tilskuddene til kulturelle formål, som kommunerne hidtil har arbejdet med, er altfor ringe for et demokratisk samfund af i dag, og jeg tror, at man kommer til at besinde sig herpå. Der er jo noget symbolsk over den fremgangsmåde, der anvendes i kommunalbestyrelserne, når medlemmerne skal fordeles på de forskellige udvalg. Først når budgetudvalg, tekniske og sociale udvalg m. v. er nedsat, kommer turen til biblioteksudvalget, eller hvad nu det udvalg hedder, som beskæftiger sig med kommunens kulturelle anliggender. Uddannelsen og den kulturelle udvikling af befolkningen, videnskabens fremme er faktorer af vital betydning for vort samfund, og dette bør kunne erkendes også i kommunerne i praksis.

Folkebibliotekerne kunne en tid klare sig ved hjælp af enkelte personers interesse og offervilje — men kun en tid. Så måtte der en fastere ordning til. Vore kulturhistoriske og kunstneriske museer opretholdes så godt som udelukkende ved ulønnet indsats af enkeltmænd og bestyrelser og det lader sig ikke gøre længere. Der må tilrettelægges en glidende skala, der sætter statstilskuddet i relation til det kommunale tilskud og muliggør en rimelig økonomi.

Museerne må på deres side åbne sig overfor tidens æstetiske og pædagogiske krav. Altfor mange af vore museer har tætpakkede udstillingsrum. For mange, ikke mindst af de små købstadsmuseer, er nøjagtige kopier af hinanden, hver med et rum med oldsager, i reglen det første rum, en suite af håndværkerrum, af plovtyper o. s. v., og ikke alene sammenstuvningen af museumsgenstande virker som en udstillingsmæssig belastning for vore museer. Også sammenstuvningen af museumsgenrer virker på den besøgende forvirrende og trættende. Det er ikke alene ikke en nødvendighed, men det er i mange tilfælde direkte uhensigtsmæssigt at have en kunstsamling i den samme bygning, som rummer en kulturhistorisk samling.

Adskillige af vore købstæder har fortrinlige billedsamlinger, men har ikke bygninger til dem, og dog kunne de uden større ofre oprette „Hirschsprungmuseer“ til disse samlinger til virkelig glæde for hele befolkningen og forøvrigt også som udmærkede turistmæssige attraktioner. Det er et ganske bagvendt forhold, at befolkningen i en by som Esbjerg skal tage på rejse til København eller til kunstmuseer i Jylland for at se et Søndergaard-billede, at altså befolkningen i adskillige af vore større byer med gymnasier o. s. v. ikke har lejlighed til uden større besvær at følge med blot i hovedlinjerne i dansk kunsts udvikling.

Dansk museumsvesen må ikke være et frimureri, der udelukkende dyrkes af videnskabelige specialister eller feinschmeckere indenfor forskellige retninger. Dansk museumsliv skal være i kontakt med de øvrige bestræbelser, der udfoldes i samfundet, og med landets øvrige kulturelle udvikling. Museerne kommer ikke udenom at søge en vis publicity skabt. Jeg vil i den forbindelse henvise til Det kgl. Biblioteks bestræbelser for gennem særudstillinger i videst mulig omfang at delagtiggøre befolkningen i bibliotekets vigtigste stykker eller at illustrere aktuelle begivenheder eller personligheders liv. Og det ville ganske givet betyde meget for et lokalmuseum, om det nu og da i form af særlige udstillinger kunne arrangere noget lignende indenfor sit område. Under mit ophold i USA oplevede jeg, at det amerikanske frihedsbrev fra 1776 blev ført fra by til by, så at mennesker kunne se det. Det betød noget. Det må være en nødvendig og naturlig forudsætning for samlingernes anvendelse i det hele taget, at de er tilvejebragt, registreret og opstillet på videnskabeligt fuldt betryggende måde. Når et arrangement, foretaget af Nationalmuseet, næsten allerede i kraft af selve navnet, har en sikker folkelig succes, hænger det sammen med, at Nationalmuseet i videnskabelig henseende har opnået en standard, som er almindelig kendt, og som medfører, at befolkningen og specialisterne med fuld tryghed kan tage imod det, der vises. Det videnskabelige overblik over en samling — hvadenten det drejer sig om kulturhistoriske genstande eller kunst — er en nødvendig forudsætning for en forsvarlig opstilling og for en fornuftig vejledning af andre.

I det lange løb slipper man derfor ikke udenom i betydeligt videre omfang end nu at knytte videnskabeligt uddannede medhjælpere til vore museer. Det kan ske ved en direkte ansættelse eller ved ansættelse i fællesskab mellem flere museer eller ved at engagere en konsulent fra et større museum. Der er hidtil udført et stort arbejde fra Nationalmuseets tilsynsførende ved de kulturhistoriske museer og fra Nationalmuseets konsulenter med hensyn til ordening og registrering af lokalmuseernes samlinger, men det er en given ting, at skal der kunne stilles krav til et museums standard og til dets virksomhed i det hele taget fra offentlighedens side, så må der være en leder, der kan gøres ansvarlig for museets drift. Og de fleste af de nuværende museumsledere er folk, der af kærlighed til de

gamle ting eller kunstgenstande ikke alene vederlagsfrit, men ofte med betydelige økonomiske ofre, har påtaget sig dette almennyttige arbejde. Til deres indsats kan der ikke med rimelighed stilles yderligere krav. De kan kun fortjene tak for den indsats, de nu engang udfører, og man kan håbe, at de enten selv eller i samarbejde med Nationalmuseets konsulenter formår at dyrke og udnytte materialet til gavn for almenheden, således at de lokale myndigheder kan få øjnene op for opgavernes betydningsfuldhed.

I dag er der ved vore lokalmuseer kun 5 steder ansat heldagsbeskæftigede universitets- og museumsuddannede medhjælpere. Det er hævet over enhver tvivl, at der allerede i de nærmeste år flere steder vil opstå behov for museumsledere af denne art, efterhånden som de ældre frivillige museumsledere må lægge op, og det viser sig umuligt fortsat at få tilstrækkelig assistance på denne frivillige basis.

Herved vil mulighederne for en oplysende og videnskabelig indsats naturligvis blive øget nogle steder, men de nuværende vanskeligheder ikke afhjulpet.

Jeg tror, at løsningen på dette spørgsmål på længere sigt må være dels en vis øget statsstøtte, som sættes i relation til den kommunale indsats, og som bl. a. kan anvendes til aflønning af faguddannet medhjælp, og dels i en rationel fordeling af museernes opgaver, således at der tilvejebringes et samarbejde museerne imellem. Det må være naturligt, at landsmuseet, Nationalmuseet, assisterer museerne i landsdelene både med vejledning (ved et landsdelsmuseum kan der naturligvis ikke være ansat personale, der i videnskabelig henseende dækker *alle* områder) og også med materiale (for ligesom lokalmuseerne hidtil har forsynet Nationalmuseet med genstande og formentlig fortsat vil gøre det, må det være rimeligt, at Nationalmuseet supplerer lokalmuseernes samlinger) det må være naturligt, at det større museum i en landsdel hjælper de mindre museer med råd

og dåd. En vis favorisering i tilskudsmæssig henseende af landsdelsmuseer, der skulle være forpligtede til en konsulentvirksomhed overfor områdets øvrige museer, skulle kunne lette en sådan ordning til gavn for alle parter. Det vil naturligvis tage en vis tid at få gennemført en sådan ordning, men på langt sigt skulle det være muligt.

En højnelse af selve museernes niveau skulle kunne opnås herigennem, og endnu mere: en højnelse af udstillingsformen. Flere museer kan blive museer med virkeligt egnspræg, og opgaverne kan bedre fordeles. Et fint eksempel på et egnsmuseum findes her i staden, H. P. Hansens museum. Her lærer vi hedebondens liv at kende, og Blichers liv og virke træder frem mod denne baggrund.

Et nærmere samarbejde mellem museerne vil også være hensigtsmæssigt for at opnå en billigere konservering af tingene. Enhver, der færdes på de danske lokalmuseer, vil mange gange blive forfærdet ved at se den dårlige konserveringstilstand, tingene befinder sig i. De fleste af museumsgenstandene er jo forarbejdet af forgængelige materialer, af træ, læder, tekstiler, metaller o. s. v., og om mange af dem gælder, at deres bevaring ikke kan betragtes som sikret i lang tid fremover på trods af, at de befinder sig på et museum. Jeg er klar over, at der ligger et stort problem i bevaringen af vore gamle folkedragter, af de malede bondemøbler m. v., og at denne bevaring vil kræve betydelige beløb. Selv Nationalmuseet kæmper jo med betydelige konserveringsmæssige problemer på en række områder. En bedret tilskudsordning vil naturligvis kunne lette situationen noget, men museerne vil selv kunne gøre et stort skridt ved at samarbejde med hensyn til konserveringsanstalter.

Man kunne tænke sig en samvirken mellem museer indenfor flere landsdele om konserveringsmæssige problemer med udgangspunkt i de byer, hvori der

allerede i øjeblikket findes større eller mindre konserveringsanstalter. Besparelser bl. a. i transportudgifter og lettelser for den sagkyndige medvirken og udvælgelse måtte en en [sic] sådan decentralisering af konserveringsarbejderne kunne medføre.

Jeg kan ikke se bedre, end at det forhold, at man efterhånden ude omkring får knyttet fagudannet arbejdskraft til museerne, og eventuelt får gennemført en koordination af museernes arbejde indenfor bestemte områder, må motivere en yderligere løsnelse i lokalmuseernes hidtidige administrative afhængighed af Nationalmuseet. Det er ganske interessant at følge den udvikling, som forholdet mellem nationalmuseum og lokalmuseer har gennemløbet i de sidste 100 år, efter at provinsmuseumstanken var begyndt at vinde frem i 1850- og 1860-erne. Det var en af mine forgængere i embedet som undervisningsminister, direktøren for Det oldnordiske Museum, kammerherre Worsaae, der i 1866 foreslog, at tilsynet med de gamle monumenter og indsamlingen af genstande i hver stiftsby skulle varetages af en der ansat inspektør. De økonomiske forudsætninger for noget sådant var dog ikke tilstede dengang – heller ikke dengang! — og under den ny ledelse af Nationalmuseet, der kom i 1880-erne, skiftede museet fuldstændig kurs overfor provinsmuseerne, idet disse til gengæld for et vist statstilskud måtte se sig reducerede til en slags indkøbscentraler for Nationalmuseet. Provinsmuseerne måtte ikke foretage sig noget på egen hånd, og de af dem erhvervede genstande kunne udtages af tilsynet fra Nationalmuseet (hvilket medførte, at de fleste genstande af nogen betydning blev overtaget af Nationalmuseet). En sådan ordning er naturligvis i et moderne demokratisk samfund med dets decentraliserede organer umulig at opretholde. Den kan man slet ikke byde f. eks. et kommunalt drevet lokalmuseum. Det var derfor en naturlig og nødvendig udvikling, da denne ordning også formelt i 1941 erstattedes af de nugældende regler om provinsmuseerne, hvorved bl. a. Nationalmuseets udtagelsesret med hensyn til museumsgenstandene endeligt blev ophævet.

Hvis udbygningen af lokalmuseerne skal fortsættes ved en overvejende lokal

indsats, vil det nok være hensigtsmæssigt og rigtigst overfor de kommunale institutioner, at der som tilsynsmyndighed etableres et organ, der ikke er identisk med Nationalmuseet, men som ligesom for folkebibliotekernes vedkommende — bliver et selvstændigt organ.

Tags

Politisk tale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/julius-bomholts-tale-ved-dansk-kulturhistorisk-museumsforenings-arsmode>